

Seminari: Orientació i prevenció de l'abandonament escolar a les aules i als centres d'adults

2013-2014

Grup de treball: **Pla d'acció tutorial**

Joan Andreu, Lourdes, Maria Antònia, Maite i Rosa

Objectiu:

Elaborar un document que informi i doni eines a qualsevol equip docent per tal de construir el seu pla d'acció tutorial.

Índex

1. Introducció
2. Fonaments teòrics i normativa.
3. Orientacions per a l'elaboració del PAT en el si d'un centre educatiu.
4. Aspectes rellevants que inclou el PAT.
 - a. Àmbits d'actuació
 - b. Moments del procés
 - c. Temes transversals
5. Aplicació d'exemple.
6. Normativa, documents i recursos.

1. Introducció

Quan ens vam plantejar inicialment aquest treball encara no erem del tot conscients que és un tema tan ampli que gairebé inclou tot el que desenvolupen la resta d'equips d'aquest seminari. Ens podem aproximar al Pla d'Acció Tutorial (en endavant PAT) des de molts punts de vista.

- Teòric: aprofundir en la definició de l'acció tutorial i de l'orientació que fan els experts estudiosos del tema.
- Normatiu: analitzar els preceptes i les recomanacions que l'administració educativa estableix al respecte.
- Pràctic: relacionar i analitzar les conseqüències pràctiques que té en un equip docent la definició i implementació del PAT.
- Comunitari: relacionar i analitzar les conseqüències pràctiques que té en una comunitat educativa la implementació del PAT.

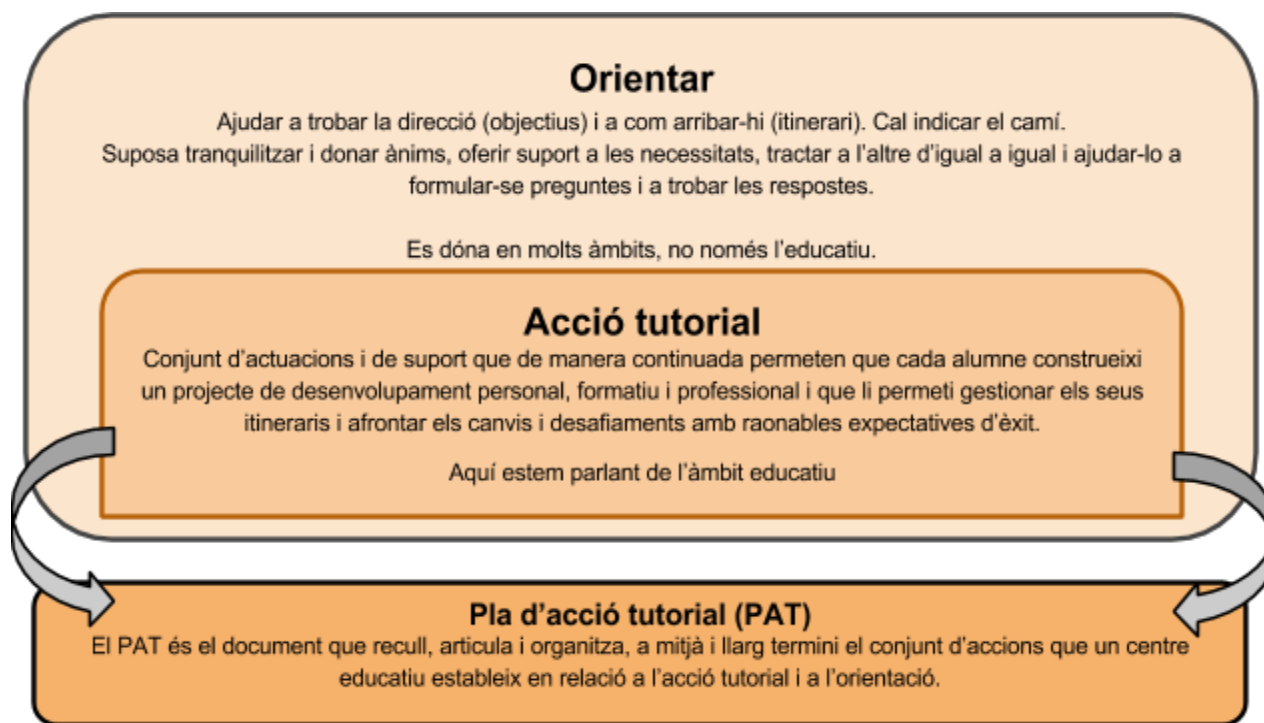
Qualsevol docent, de manera individual, o en el marc del seu equip, té a l'abast tot un seguit de documents teòrics i normatius on es defineixen de forma exhaustiva els conceptes d'orientació, acció tutorial i pla d'acció tutorial. A més, en l'àmbit de la formació d'adults, qualsevol equip docent té una experiència pràctica sobre els aspectes que contempla el PAT, i que no sempre està unificada i sistematitzada en programes, protocols i documents.

Una de les qüestions que tenim clares és que el PAT és un document que recull el plantejament de tot un equip. I que tot i que desenvolupa de manera concreta i pràctica com s'aborda l'orientació i la tutoria parteix d'una idea prèvia de què és orientar, què es tutoritzar. Aquesta idea no sempre és explícita, no sempre és compartida i és el resultat de la suma de concepcions individuals, d'història i tradició de l'escola, i d'idees que s'han treballat en els si dels centres de manera més o menys col·lectiva.

Això significa que no podem optar per fer una descripció genèrica i desenvolupada que serveixi per a tothom, ja que cada

escola és un món i ha de definir el seu camí. És per això que mentre anem perfilant i concretant el treball optem per un enfocament que integra les tres perspectives plantejades, però que tènem com a objectiu principal aportar una eina que sigui útil a qualsevol escola que vulgui precisament definir, implementar i avaluar el seu PAT. Dit en altres paraules, que ajudi a traduir aquestes idees teòriques en accions concretes. I aquest és l'objectiu que finalment hem intentat assolir amb aquest document. Naturalment queden molts aspectes sense abordar en profunditat però és un punt de partida.

Com a punt de partida ens semblava important aclarir els termes bàsics que apareixen contínuament per tal de deixar clar de què estem parlant en cada moment. I ho fem des del més ampli (orientació), passant pel que és específic de l'àmbit educatiu (acció tutorial) fins al més concret (PAT), que és el document que recull finalment totes les accions educatives relacionades amb els dos anteriors.

2. Fonaments teòrics i normativa

2.1 Què és orientar?

Primera definició:

Orientar és el conjunt d'accions pedagògiques i d'organització d'un centre encaminades al desenvolupament del procés d'aprenentatge i el projecte personal de cada alumne. (Glosari terminològic del Departament d' Ensenyament).

Segona definició:

L'Orientació Psicopedagògica es concep com “**un procés d'ajuda continu i sistemàtic, dirigit a totes les persones, en tots els seus aspectes**, posant una èmfasi especial en la **prevenció i el desenvolupament (personal, social i de la carrera)**, que es realitza al llarg de tota la vida, amb la implicació dels diferents agents educatius (tutors, orientadors, professors) i socials (família, professionals i paraprofessionals)”.(Boza y otros (2001))

Tercera definició:

Procés d'ajuda continu i sistemàtic, dirigida a totes les persones, en tots els seus aspectes, a fi de potenciar el desenvolupament humà al llarg de tota la vida a fi de potenciar el desenvolupament de la **personalitat integral**. (Bisquerra i Álvarez, 1998)

2.2 Punts de convergència de les diferents definicions d'Orientació Educativa

[Document del Departament d'Ensenyament. Febrer 2014](#)

<p>PROCÉS D'AJUDA</p>	
	<p>SISTEMÀTIC</p>
<p>NO ES TROBA LIMITAT EN EL ESPAI NI EN EL TEMPS (al llarg de tota la vida de la persona)</p>	

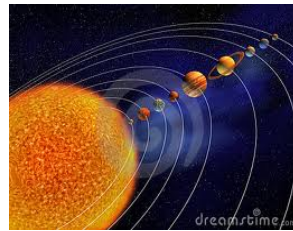

→ FINALITAT:
L'INDIVIDU

DESENVOLUPAMENT INTEGRAL DE

- ◆ Personal- Social
- ◆ Acadèmic
- ◆ Professional

→ DINS I JUNTAMENT AMB EL
PROCÉS EDUCATIU,
PROFESSIONAL I VITAL

Visió sistèmica de l'orientació

→ IMPORTÀNCIA DEL CONTEXT SOCIAL

→ IMPLICA A TOTS ELS AGENTS
EDUCATIUS I SOCIALS

→

→ **ELS PRINCIPIS FONAMENTALS SÓN :**

- ◆ **prevenció**
- ◆ **desenvolupament**
- ◆ **intervenció social**

2.3 La concepció actual de l'Orientació Educativa

- La seva funció principal és la **PREVENCIÓ** i, per tant, no té únicament un caràcter assistencial o terapèutic.
- El context de l'alumne o l'alumna cobra una importància vital i no queda restringit només a l'àmbit purament escolar (la idea que l'Orientació sigui un servei exclusiu per als subjectes amb problemes, basats en la relació interpersonal clínica, o un mer servei d'informació professional actualitzada ha quedat obsoleta)
- L'Orientació és competència de l'orientador- a i també del conjunt d'educadors-es, cadascú en el marc de les seves respectives competències, han d'implicar-se .
- Predomina un **model sistèmic d'intervenció psicopedagògica**, és a dir, la intervenció per programes comprensius i integrats en el currículum o, si escau, al programa de desenvolupament comunitari.

2.4 Els principis fonamentals de l'Orientació Educativa

1-Prevenció

Conyne (1984), enumera una sèrie de característiques que aquest autor atribueix a l'acció preventiva:

- Proactiva : actua amb anterioritat a l'aparició del problema
- Dirigida a grups
- Plantejament ecològic sistémico, tenint en compte l'entorn
- L'objectiu és reduir els factors de risc i incrementar els elements que afavoreixen la defensa i la protecció davant la crisi
- Assumeix la multiculturalitat
- S'orienta a l'enfortiment personal
- Pretén la disminució de la freqüència i la taxa d'incidència dels problemes en la població
- Incorpora la col·laboració conceptual i procedimental en la intervenció, de manera que els destinataris són agents actius del canvi
- Pal·lia les condicions desfavorables del context

2-Desenvolupament

- Ajuda i assessorament en funció del moment evolutiu per guiar en el desenvolupament
- personal i professional
- Procés que dura al llarg de tota la vida de l'individu
- L'entorn escolar facilitador del desenvolupament de les potencialitats de l'alumne
- Orientació en la transversalitat del Currículum.

3-Intervenció Social

- Adaptar l'entorn escolar per donar resposta educativa als alumnes.
- Facilitar experiències reals simulades que l'apropin a la realitat
- Fomentar actituds positives per superar les dificultats de l'entorn

2.5 Les dimensions de l'Orientació Educativa

PROJECTE DE VIDA

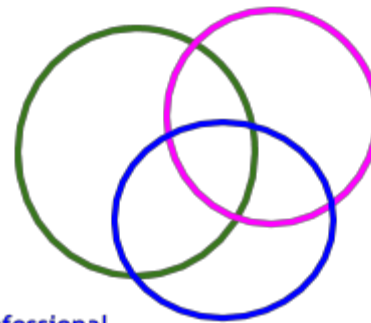
Personal

la persona com individualitat

coneixement de si mateix (necessitats, interessos, aptituds, dificultats...)

al seu equilibri emocional

la seva relació amb el seu entorn social

Professional

Itinerari educatiu a partir del coneixement de si mateix

Elecció de la seva carrera professional, del seu projecte de vida i de futur.

coneixement de totes les possibilitats formatives que ofereix el sistema educatiu

valorar i prendre decisions en funció de les exigències i necessitats personals

coneixement del món laboral i de la realitat socioeconòmica del seu entorn

coneixement de la possibilitat de sortides laborals i de formació continua al llarg de la vida.

Acadèmica

consecució dels objectius acadèmics i de competències bàsiques

procés E-A

segons etapa i nivell

tenint en compte les seves potencialitats i dificultats

oferint els recursos necessaris per aconseguir l'èxit

màxim desenvolupament de les seves aptituds

2.6 Marc teòric del nostre sistema educatiu a Catalunya

1. LOE
2. LEC
3. Pla de govern 2011-14
4. Decret d'Autonomies de centres
5. Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya 2012-2018
6. Documents per a l'organització i la gestió dels centres. Aspectes específics amb relació als alumnes dels centres d'adults (21 de juny de 2013)
7. Calendari escolar - activitats del professorat
8. Decret 161/2009 d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària per a les persones adultes
9. Marc teòric del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

9.1 Concepte d'Orientació educativa

http://www.xtec.cat/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/d3a69274-7fab-4615-a143-d4a17e7f4399/Blocl_ConcepteOE.pdf

9.2 Document Criteris i instruccions Orientació i tutoria - febrer 2014

<http://www.xtec.cat/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/c04af914-481e-490c-9ec5-3df67a94d771/document%20orientacions%20i%20criteris.pdf>

2.6 Els nostres principis d'orientació

Per a nosaltres l'orientació és ajudar a la persona a conèixer-se a si mateix, les seves potencialitats i dificultats , i a saber com superar-les , la tasca de l'orientador /a és acompanyar-lo en la cerca del seu propi camí, la direcció (objectius) i a com arribar-hi (itinerari) i a ensenyar a autoorientarse en qualsevol situació semblant.

Per tant, orientar és també ensenyar a utilitzar la brúixola , a llegir els mapes i a buscar referències per no perdre's quan nosaltres no estem al seu costat. Indiquem el camí i els hi donem eines i el fem protagonista a l'hora de prendre decisions, l'orientador ha de fer de guia i acompanyant . Durant el viatge suposa tranquilitzar i donar ànims, oferir suport a les necessitats, tractar a l'altre d'igual a igual i ajudar-lo a construir i definir el seu destí de futur)

L'orientació ha d'implicar un procés d'autonomització (fer protagonista i autònoma a la persona) en el propi procés d'orientació i construcció del seu projecte . L'orientació ha d'implicar un procés d'aprendre a aprendre, una actitud vital que acompanyi la persona durant tota la vida. Saber aprendre de manera autònoma, crítica i creativa és fonamental per assolir una plena integració en la societat i per al desenvolupament personal i professional.

2.7 Què és tutoritzar. Acció tutorial.

Font : departament d'Ensenyament - xtec.

L'acció tutorial té per finalitat contribuir, en col·laboració amb les famílies, al desenvolupament personal i social de l'alumnat en els aspectes intel·lectual, emocional i moral, d'acord amb la seva edat. Comporta el seguiment individual i col·lectiu de l'alumnat per part de tot el professorat .

Per garantir l'acció tutorial, el centre ha de definir una estructura organitzativa que faciliti:

- la planificació i coordinació de les diverses actuacions tutorials
- el seguiment del desenvolupament de cada alumne/a
- els mecanismes de relació i cooperació amb les famílies.

El tutor/a lidera el grup i gestiona les relacions que s'hi estableixen. La seva intervenció té una influència decisiva en la dinàmica del grup i en la creació de condicions favorables pel creixement feliç i autònom de tots els alumnes dins del seu grup de referència.

Entre d'altres factors és important:

- la forma d'organitzar els grups, respectant la diversitat i afavorint relacions constructives.
- la manera com parla als alumnes i els inclou en el grup, la seva intervenció per connotar positivament les dificultats d'alguns, per fer-los reconèixer les diferències o per valorar la necessitat d'acceptar-les.
- la introducció del respecte cap a ells i entre ells, la curiositat pels seus interessos i les seves necessitats, la contenció de les seves pors i inseguretats...

És bàsic que **el tutor/a estigui implicat** en el seguiment del procés de progrés de **tots els seus alumnes**, que supervisi i decideixi quin currículum s'ofereix als alumnes, siguin quines siguin les seves necessitats i vetlli per la coordinació entre tots

els docents que intervenen en l'activitat pedagògica del grup i amb les famílies

A continuació, un seguit de definicions de l'acció tutorial extreta de diferents documents normatius i/o teòrics.

(El subratllat és nostre).

[Decret 102/2010](#), d'autonomia dels centres educatius.

Article 15. Acció tutorial

1. L'acció tutorial té per finalitat contribuir, en col·laboració amb les famílies, al **desenvolupament personal i social de l'alumnat** en els aspectes intel·lectual, emocional i moral, d'acord amb la seva edat, i comporta el seguiment individual i col·lectiu de l'alumnat per part de tot el professorat.

2. Les actuacions associades a l'acció tutorial, com a mínim, han de:

- a) Informar les mares, els pares o tutors/es sobre l'evolució educativa dels seus fills i filles, i oferir-los assessorament i atenció adequada.
- b) Facilitar a pares, mares i tutors/es legals l'exercici del dret i el deure de participar i implicar-se en el procés educatiu dels seus fills i filles.
- c) Vetllar pels processos educatius de l'alumnat i promoure, especialment a l'etapa d'educació secundària obligatòria, la **implicació de cada alumne/a en el seu procés educatiu**.
- d) **Dur a terme la informació i l'orientació de caràcter personal, acadèmic i professional de l'alumnat, tot evitant condicionants lligats al gènere.**
- e) Vetllar per la convivència del grup d'alumnes i la seva participació en les activitats del centre.
- f) Aquelles altres actuacions de caràcter individual o col·lectiu específicament establertes en els decrets reguladors del

currículum de cada ensenyament, entre les quals, en els ensenyaments professionalitzadors que escaigui, hi haurà la tutorització de les pràctiques en les empreses.

Orientació i acció tutorial a l'ESO 2/12

http://educacio.gencat.cat/documents/IPCNormativa/DOIGC/CUR_Orientacio_ESO.pdf

(...) En aquest sentit, la tutoria consisteix en un **conjunt d'activitats educatives interrelacionades** destinades a l'entrenament i l'hàbit de les competències següents:

- aprendre a ser un mateix (amb confiança, responsabilitat, seguretat, autoconeixement, constància i autoestima)
- aprendre a ser autònom (a partir de la cura d'un mateix i de l'entorn, de participar i orientar-se en la presa de decisions en l'espai i en el temps)
- aprendre a aprendre (amb hàbits de treball, pautes d'estudi, capacitat d'esforç, disciplina, atenció, reflexió, escolta activa, pensament divergent, crític i creatiu)
- aprendre a comunicar-se (a partir de l'expressió de les pròpies emocions, sentiments, necessitats i idees, capaç de conversar en grup per construir, tenint en compte la comunicació verbal però també la no verbal)
- aprendre a viure junts (a partir de les relacions amb els altres, el treball de cooperació, la comprensió i interacció amb la realitat social i el valor i respecte per les diferències)

El treball d'aquestes competències ha de formar part d'un **Pla d'acció tutorial** que, alhora, ha de respondre al criteri de coherència curricular, metodològica i didàctica i al de l'avaluació dels aprenentatges dels alumnes. (...)

Idees de síntesi (III Trobada de tutoria a la ESO)

<http://documentsice.uab.cat/documents/documentacioactivitats/idees%20de%20sintesi.pdf>

- En la tasca tutorial la **transversalitat** és necessària, eficaç i funcional per assegurar l'**èxit** formatiu i acadèmic de l'alumne.
- L'orientació i l'acció tutorial en general no es poden plantejar al marge de les **matèries**
- Caldria que els **PEC** pivotessin entorn a l'acció tutorial i l'orientació.
- Un PEC centrat en l'acció tutorial i l'orientació requereix **lideratge** docent i **temps** per consolidar-lo.
- Per tal que els projectes siguin compartits, cal que siguin interioritzats per **tot el col·lectiu docent** i que facilitin el **compromís identitari** del claustre.
- Caldria entendre la orientació com un **procés continuat** al llarg de l'escolarització de l'alumnat i no com un fet aïllat i puntual. No obstant, les tasques d'acompanyament són especialment necessàries en els canvis d'etapa.
- Orientar suposa ajudar a construir el propi **projecte de vida** a cada alumne.

Acció tutorial en centres públics d'adults. Documents de gestió dels centres.

En adaptació als centres i aules d'allò que estableix l'article 15 del [Decret 102/2010](#) d'autonomia dels centres educatius, l'acció tutorial és el **conjunt d'accions educatives que contribueixen a desenvolupar i potenciar les capacitats dels alumnes i a orientar-los i assessorar-los en el procés d'aprenentatge**. També inclou la confecció de l'**itinerari formatiu i el pla de treball individual d'acord amb els interessos i capacitats de cada alumne**.

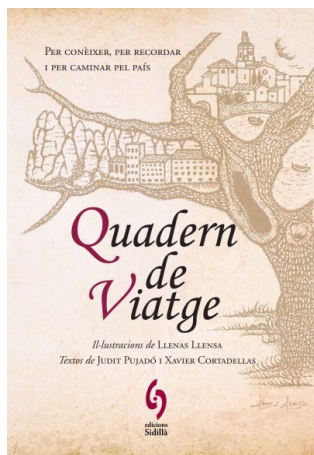
En el centre/aula s'ha de programar l'acció tutorial d'acord amb les línies d'actuació establertes en el projecte educatiu, i d'acord amb la programació general anual, que ha de preveure els mecanismes necessaris per poder fer el seguiment i l'avaluació del desenvolupament de l'acció tutorial.

L'acció tutorial ha de garantir la **coordinació de l'equip docent** que intervé amb un mateix alumne o grup en el procés d'ensenyament i aprenentatge, per tal de garantir la **coherència pedagògica**.

En el portal XTEC, secció "[Currículum i orientació](#)", es troben fonaments teòrics i recursos per incorporar l'orientació educativa i l'acció tutorial al projecte educatiu de centre.

En finalitzar l'educació secundària el centre orienta l'alumne de l'oferta formativa a què pot accedir per continuar els seus estudis, tant en el centre de formació de persones adultes com en altres centres.

Què és el PAT?

El PAT és el document que recull i articula i organitza a mitjà i llarg termini el conjunt d'accions que un centre educatiu estableix en relació a l'acció tutorial i a l'orientació.

Així, segons la concepció implícita d'orientació que es tingui, es deriva una o una altra acció tutorial. El PAT recull la definició d'orientació o de tutoria. Però no cal que ho faci exhaustivament ja que no és un document teòric. Aquests conceptes es definiran a través dels objectius i les accions que es plantegin en el document. Però abans de formular el PAT, aquestes concepcions s'han de fer explícites. És per això que inclouem de manera esquemàtica una proposta per dur a terme aquest procés en el si d'un centre educatiu.

Elements del PAT

Com hem vist abans el PAT és el document que recull, articula i organitza, a mitjà i llarg termini aquest conjunt d'accions que un centre educatiu estableix en relació a l'acció tutorial i a l'orientació.

Tot i així, El PAT no és un document que hagi de recollir de manera exhaustiva ni extensa la definició d'orientació o de tutoria. Només ho ha de fer en la mesura que fa seva aquesta definició i com s'adapta a la realitat del centre. El PAT pot recollir aquests principis bàsics dels que parteix l'escola com una introducció. El paper del PAT és desenvolupar i concretar les accions. Si no és així podem caure en el perill de fer un document teòric i poc útil. Ara bé, això no vol dir que no s'hagin de tenir les idees clares, però és un procés anterior que s'ha de tenir fet a l'escola en el moment de formular el document PAT.

El procés d'elaboració ha de ser participatiu i ha de respondre a les necessitats i prioritats de cada centre en funció del seu context i dels seus objectius com a centre. Formarà part, doncs, del PEC i guiarà el PCC.

Com a contingut, el PAT ha de contenir almenys els següents elements:

0. Anàlisi del context del centre

- L'equip docent i la comunitat educativa
- L'entorn.

1. Objectius del centre pel que fa a l'orientació i l'acció tutorial i vinculats al PEC.

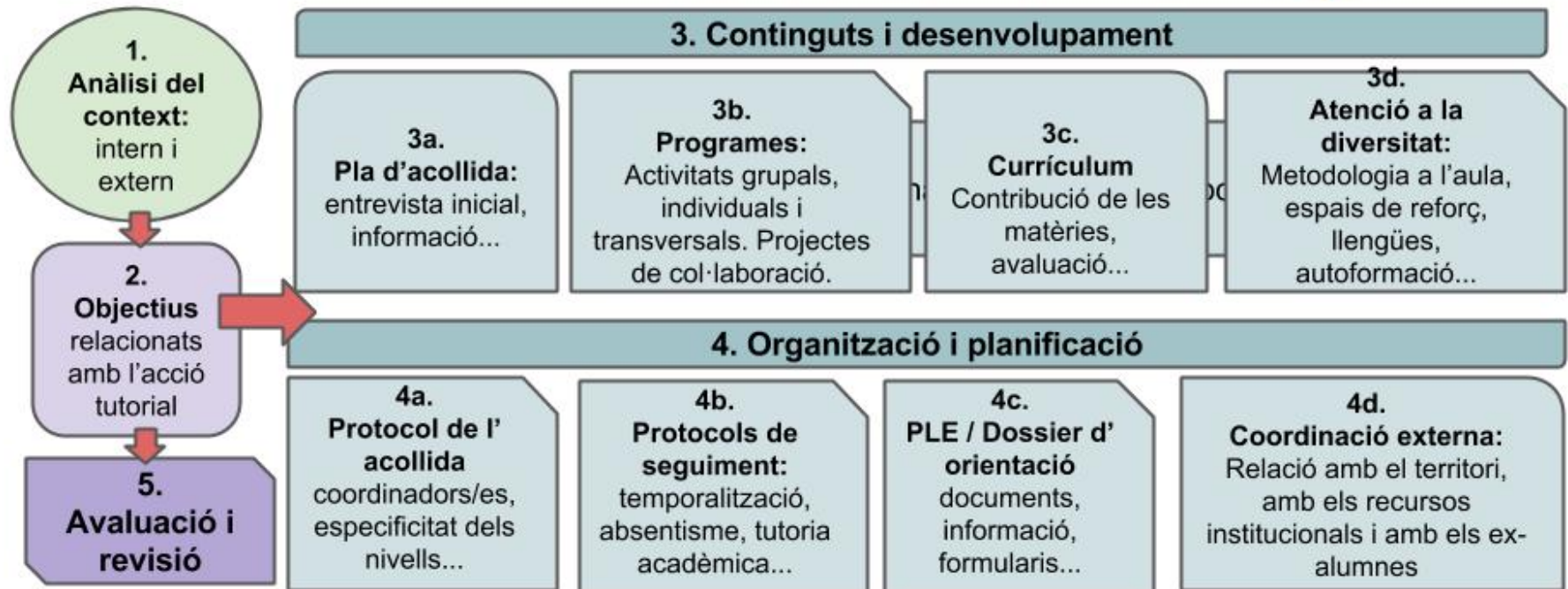
2. El pla d'acollida

- Entrevista inicial i protocol d'acollida.
- Prova de nivell amb criteris i indicadors d'avaluació
- Dossier d'informació. Alumnat i professorat.
- Característiques específiques de l'acollida a cada nivell o ensenyament.
- La importància del PAS envers l'acollida i l'orientació

3. Programes i protocols que es considerin necessaris per a l'assoliment dels objectius:

- Activitats de tutoria grupal per a cada ensenyament.
 - Activitats de tutoria individual (entrevistes de seguiment, qüestionaris d'autoconeixement, d'orientació...)
 - Guia de l'alumne (segons nivells i ensenyaments)
 - Relació entre objectius d'orientació i el disseny curricular.
 - Activitats transversals, tallers, xerrades, setmanes culturals...
 - Pla de convivència
4. Mesures d'atenció a necessitats educatives: itineraris flexibles, aules de llengües, de reforç, d'autoformació...
 5. Protocols de seguiment de l'alumnat (expedient escolar, fulls d'assistència, entrevistes, periodicitat, full de compromís...).
 6. Protocols de seguiment del grup-classe (llistes globals, registre d'assistència, full de tutoria...).
 7. PLE / Dossier d'orientació: recull de documents indexats.
 8. Pla de coordinació de l'equip docent:
 - Organitzatiu: horaris, tasques, responsables, tutors, coordinadors, docents en general.
 - Curricular: departaments, aspectes de la programació relacionats amb l'acció tutorial, contingut de l'avaluació...
 9. Pla de coordinació amb els recursos del territori i altres de més enllà (institucionals)
 10. Avaluació del PAT: criteris, indicadors de procés, evidències, temporització...

Estructura del PAT

3. Orientacions per a l'elaboració del PAT en el si d'un centre educatiu

La pràctica reflexiva. El cicle reflexiu.

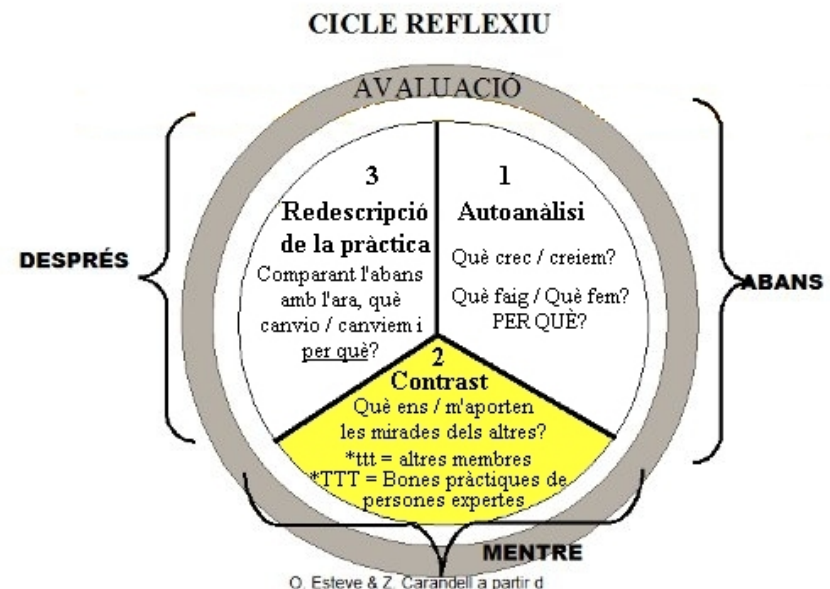
Per assolir un objectiu comú en què tot l'equip docent se senti implicat, cal fer un procés que ajudi a crear un llenguatge compartit. No tothom diu i pensa el mateix quan diem "tutoria" o "orientació". No es tracta de consensuar ni de decidir per majoria, sinó de compartir i de trobar un marc comú en el què tothom s'hi pugui reconèixer.

Aquest marc s'ha de construir de forma col·lectiva i de forma sistematitzada i dinamitzada per algú, que pot ser l'equip directiu, els coordinadors o la persona que es decideixi al centre. Però ha de ser un procés col·lectiu. Si no és així, el PAT acaba sent un document més.

Aquesta sistematització podria resumir-se amb el **cicle reflexiu** (Korthagen. 2001. ALACT), i la metodologia proposada és la **pràctica reflexiva**.

La pràctica reflexiva és una metodologia de formació que té com a elements principals de partida les experiències de cada docent en el seu context i la reflexió sobre la pròpia pràctica. Parteix de la persona i no del saber teòric, i té en compte l'experiència personal i professional per a l'actualització i millora de la tasca docent. (...)

El treball amb la Teoria no serà mai significatiu si no es parteix dels coneixements, idees i teories que el

professorat ha anat construint al llarg de la seva vida professional. (...)

No es tracta de reflexionar de tot alhora, sinó d'establir uns objectius de millora i a partir d'aquest objectiu, encetar un procés de reflexió estructurat i continuat que ens porti a trobar respostes a les preguntes que ens puguem plantejar.

Olga Esteve. 2012

Aquesta és una proposta breu per iniciar un cicle reflexiu que condueixi a l'elaboració i/o millora, implementació i avaluació del pla d'acció tutorial.

Fase d'autoanàlisi

Fase inicial en què el centre ha d'analitzar la seva realitat amb relació al tema que es vol treballar, en aquest cas el pla d'acció tutorial.

- Què crec en relació a una bona tutoria? (una reflexió individual)
- Què creiem? (una posada en comú i un mapa conceptual de tots els elements que van sortint)
- Què faig? (aspectes que ja estic posant en pràctica i que reconec com a elements del PAT)
- Què fem? (una posada en comú dels elements que, bé individualment, o bé com a escola, ja estem posant en pràctica i la construcció d'un esquema que és el punt de partida del centre)

A títol d'exemple, es pot ubicar en aquest quadre tot el que el centre ja fa (iniciatives, documents, activitats...). D'aquesta manera, a més de visualitzar el punt de partida, també es fan visibles les àrees a millorar.

	Acollida	Seguiment	Continuïtat
Personal / Social			
Acadèmic			
Professional			

Es pot finalitzar la fase definint el grau de satisfacció i establint de manera provisional on es vol arribar per millorar el punt de partida.

Fase de contrast

En aquesta fase i un cop que s'ha reflexionat individualment i col·lectivament sobre el punt de partida, introduïm altres veus, bé sigui de persones a les que reconeguem expertesa, experiència i també el marc normatiu relacionat amb el tema que desenvolupem.

- Contrastem amb altres experiències
- Contrastem amb “veus expertes” (teoria, articles, llibres... sobre l'acció tutorial)
- Contrastem amb la normativa (quina relació té el nostre punt de partida amb la normativa, què fem ja, què ens falta)
-

Fase de redefinició

Amb tot el que hem contrastat podem afegir, plantejar nous reptes per millorar... És útil formular-se preguntes la resposta de les quals ajudarà a definir l'abast i a proposar, ara de forma més clara, objectius de millora.

- Quins àmbits o àrees de treball estan implicats. Per exemple, què significa pel que fa a
 - l'acollida
 - el seguiment acadèmic al llarg del curs dels alumnes (temporalització, entrevistes, avaluació continuada, atenció a la diversitat...)
 - la programació (com afecta a la programació i a la interdisciplinarietat)
 - la coordinació (quina és l'estructura comuna, col·lectiva que implica un veritable treball en equip i com afecta als equips de nivell, als departaments...)
 - la tutoria de grup
 - la gestió del grup (altes, baixes, expedient...)
- Com ho farem? (Creem protocols, documents, que ens ajudin a sistematitzar l'itinerari del centre cap als objectius de millora, i que siguin adequats a les àrees del punt anterior)

Com formular objectius de millora?

Cal preguntar-se *Què volem millorar exactament? Què hem de ser capaços de fer per millorar-ho?*¹ Tot allò que considerem que hem de ser capaços de fer, de manera concreta, seran els nostres objectius de millora. No convé que siguin massa nombrosos, ni massa ambiciosos, i sobre tot que no siguin abstractes. Els hem de formular de manera que puguin ser susceptibles d'analitzar de quines accions estan formats. Un exemple podria ser *Hem de ser capaços de promocionar i millorar*

¹ Aquestes indicacions estan extretes d'Olga Esteve. Pràctica Reflexiva. Documents de treball del Departament d'Ensenyament.

la participació dels alumnes en els esdeveniments culturals de l'escola.

Un cop definits, agrupats i ordenats hem plantejar-nos *què implica des de la nostra pràctica*. (Per exemple *què implica promocionar la participació...*) Així obtindrem un llistat d'accions concretes que representen els objectius específics de millora. (Per exemple, *promocionar la participació implica que des de les matèries es farà alguna activitat relacionada amb l'esdeveniment*). Cal ara temporitzar i planificar aquestes accions, establir qui són els responsables i com ens organitzem en funció del calendari que establim.

- Com ho avaluarem? (Criteris, indicadors d'assoliment, evidències i descriptors d'una "bona" tutoria/orientació) Quan ho avaluarem? (calendari)

Com formular els criteris i els indicadors d'avaluació?

Ens preguntem ara *Quines són les característiques ideals que volem aconseguir?* Si seguim amb l'exemple, *Què és una bona (o millor) participació?* I amb la resposta obtindrem els criteris d'avaluació. Els criteris donen compte del que es vol avaluar i quins elements s'han de tenir en compte. Tenen alguna paraula de significat qualitatiu: adequat, bona, correctament, adequadament, activament... Però encara ens cal concretar més: *En què observem de forma tangible que cada criteri s'acompleix?* La resposta ens ha de donar aquells aspectes observables: *El nombre d'alumnes que participen han augmentat, els alumnes han fet propostes concretes per organitzar nous esdeveniments, Els alumnes han generat productes i resultats relacionats amb cada esdeveniment, com ara textos, dibuixos, comentaris, valoracions, crítiques...* Si no són observables no serveixen. I aquests seran els indicadors d'assoliment.

Amb aquesta seqüència d'interrogacions posem en evidència tot allò que forma part, sovint de manera implícita, en els marc d'expectatives que ens plantejem per millorar i ens permet disposar d'una eina d'avaluació eficaç, ja que és concreta, visible i per tant gestionable.

4. Àmbits i moments de l'acció tutorial en centres públics d'adults.

Una primera aproximació al PAT

La relació de l'alumnat amb el centre educatiu passa per diferents etapes, que no sempre es poden localitzar en un moment determinat del curs escolar tot i que hi ha períodes clau per a cada fase.

Quan l'alumne pren contacte amb l'escola per primera vegada és el moment de l'acollida. Possiblement la majoria d'alumnes ho fan en el moment de la preinscripció, al tercer trimestre, o en començar el curs, al mes de setembre. Però en les aules i els centres d'adults això es produeix de forma més o menys continuada al llarg de tot el curs.

Durant tot el procés educatiu hi ha d'haver un seguiment de l'alumne que culmina amb l'avaluació i la promoció, si s'escau. Tot aquest seguiment té com a finalitat, a més del seguiment acadèmic, la prevenció de l'abandonament i la integració de l'alumnat.

Finalment, quan les persones deixen de ser alumnes l'escola s'impulsa la continuïtat de la formació en altres ensenyaments o bé l'orientació cap al món laboral facilitant informació, recursos i suport.

L'acció tutorial, al llarg de tots els moments ha de contribuir en la mesura que sigui possible a la formulació i realització de forma reeixida del projecte de vida dels alumnes. Especialment en la formació d'adults, això implica una orientació en els àmbits personal i social i professional, a més, o més ben dit a través, de l'àmbit pròpiament acadèmic.

D'aquesta manera tenim dos eixos que es desenvolupen de forma transversal entre ells: d'una banda els àmbits o àrees de treball, i de l'altra, els moments de l'acció tutorial. Ho hem volgut reflectir en aquest quadre de doble entrada que ja havíem proposat al capítol anterior com a document de treball i que ara desenvolupem amb més detall. D'una banda farem una descripció

dels aspectes rellevants de totes les àrees d'intersecció, i d'un altra farem una relació dels documents que poden facilitar l'organització i la sistematització.

Desplegament dels àmbits i els moments de l'acció tutorial

	Acollida <i>En què et podem ajudar?</i>	Acompanyament <i>Com anem?</i>	Pla de futur <i>I ara què?</i>
Personal	Acollir, esbrinar expectatives, informar, animar i orientar en funció del cas.	Prevenir dificultats, absentisme, potenciar l'autoestima i facilitar recursos. Potenciar l'autoconeixement.	Establir mecanismes per mantenir el contacte i la col·laboració si s'escau.
Acadèmic	Establir l'itinerari més adient en funció de les expectatives, del nivell i de les competències de la persona.	Coordinar les accions docents (disseny curricular). Utilitzar la tutoria i l'avaluació com a eina orientadora i potenciadora de l'aprenentatge.	Facilitar informació i suport per a la continuació de la formació fora del centre. Convertir els antics alumnes en un recurs per als nous.
Professional	Vincular la formació i la informació, si s'escau, al projecte de vida professional.	Avaluar de forma dinàmica la vinculació anterior i redefinir l'itinerari si s'escau.	Facilitar informació i suport a la inserció laboral d'alumnes i ex-alumnes.

Desplegament de l'acció tutorial i competències bàsiques

	Acollida <i>En què et podem ajudar?</i>	Acompanyament <i>Com anem?</i>	Pla de futur <i>I ara què?</i>
Personal	Autonomia i iniciativa personal Aprendre a aprendre.	Autonomia i iniciativa personal Artística i cultural Social i ciutadana	
Acadèmic	Tractament de la informació i c. digital.	Comunicativa lingüística i audiovisual Artística i cultural Matemàtica	Comunicativa lingüística i audiovisual.
Professional	Comunicativa lingüística i audiovisual.	Aprendre a aprendre Tractament de la informació i c. digital Coneix. i interacció amb el món físic Social i ciutadana	Tractament de la informació i c. digital Aprendre a aprendre Artística i cultural Social i ciutadana

Quadre general: objectius de cada àrea d'intersecció

	1. Acollida 3r trimestre. Preinscripció juny. 1r trim. Matrícula de setembre. Al llarg del curs	2. Acompanyament Al llarg del curs	3. I ara què? o similar 3r trimestre Durant el curs, si s'escau
A. Personal / Social	<ul style="list-style-type: none"> • Crear un espai social de la tutoria íntim (entre públic i privat) • Afavorir un ambient i un espai adequat per transmetre tranquil·litat i ànims. • Tractar a les persones d'igual a igual • Ajudar a formular-se preguntes i respostes • Partir i utilitzar les mateixes paraules • Formular preguntes al jo persona • Transmetre la idea que no està sol • Definició d'orientació • Ajudar a trobar la direcció (objectius) i com arribar-hi (itinerari). • Indicar el camí. 	<ul style="list-style-type: none"> • Detectar necessitats dels alumnes • Coordinar-se amb les entitats del barri/territori • Coordinar-se amb els serveis socials, els educadors de carrer, els tècnics del Pla Jove... • Coordinar-se amb els tutors d'instituts i/o PQPI dels alumnes joves. • Planificar entrevistes individuals periòdiques • Dur a terme activitats de tutoria amb el grup. • Fer un seguiment de l'assistència i gestionar de forma preventiva l'absentisme. • Tutoritzar: seguir d'aprop i ajudar a seguir el camí previst, aportant eines, millorant capacitats i donant suport. • Acompanyar al llarg d'aquest camí des de la singularitat. • Tutor = responsable, el gest que l'il·lustra és una abraçada. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mantenir el centre sempre obert • Facilitar el contacte permanent • Promocionar la participació en els esdeveniments de l'escola.

	<p style="text-align: center;">1. Acollida</p> <p style="text-align: center;">3r trimestre. Preinscripció juny. 1r trim. Matrícula de setembre. Al llarg del curs</p>	<p style="text-align: center;">2. Acompanyament Al llarg del curs</p>	<p style="text-align: center;">3. I ara què? o similar</p> <p style="text-align: center;">3r trimestre Durant el curs, si s'escau</p>
<p>B. Acadèmic</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Elaborar els criteris d'avaluació i els indicadors d'assoliment de cada nivell. ● Valorar els antecedents acadèmics ● Realitzar la prova de nivell. ● Informar del sistema educatiu, de l'oferta de formació d'adults i de l'oferta de l'escola. ● Dissenyar l'itinerari més adequat. ● Preveure la combinació de nivells i/o ensenyaments variats si s'escau. ● Gestionar el procés de matrícula ● Sistematitzar un període inicial de prova. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Realitzar periòdicament entrevistes tutorialis individuals (revisar l'article de l'Aprenentatge Reflexiu Col·laboratiu) ● Establir mecanismes de coordinació dels equip docents pel que fa al desenvolupament curricular. ● Aplicar una metodologia i un sistema d'avaluació competencial: compartir criteris i indicadors. ● Preveure itineraris flexibles ● (Combinació de nivells i/o ensenyaments variats si s'escau perquè l'alumne assoleixi el nivell de formació més alt que pugui) ● Establir estratègies d'atenció a la diversitat adaptades als diferents ensenyaments (metodologia, aules de reforç, autofomació...) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Facilitar qualsevol informació rellevant per a la continuïtat dels estudis. ● Establir canals i projectes de col·laboració amb l'escola: <ul style="list-style-type: none"> ○ Intercanvi lingüístic, ○ Grups de conversa ○ Tallers de reforç... ○ Altres ● Crear i posar a l'abast dels alumnes un aula de recursos.

	1. Acollida 3r trimestre. Preinscripció juny. 1r trim. Matrícula de setembre. Al llarg del curs	2. Acompanyament Al llarg del curs	3. I ara què? o similar 3r trimestre Durant el curs, si s'escau
C. Professional	<ul style="list-style-type: none"> • Esbrinar les expectatives professionals si s'escau. • Facilitar la informació rellevant relacionada amb l'experiència professional/laboral i amb altres elements com l'edat, la situació laboral, les competències... (des de la formació professional fins a recursos d'inserció laboral. • Facilitar la informació rellevant per al reconeixement formal de l'experiència professional/laboral (Acredita't) 	<ul style="list-style-type: none"> • Incloure les TIC a tots els ensenyaments • Fomentar el treball en equip • Promocionar la competència comunicativa... i totes aquelles que són importants per a l'èxit en el món laboral. • Utilitzar textos relacionats per treballar a les diferents àrees: currículum vitae, redacció de documents, anàlisi dels sectors econòmics, relacionar les matemàtiques amb el món del treball... • VEURE LES COMPETÈNCIES CLAU DEL PROJECTE DE VIDA PROFESSIONAL I tenir-les en compte a l'hora de dissenyar les activitats • Donar a conèixer recursos per a la recerca de feina • Organitzar sortides a recursos, (com Barcelona Activa, per exemple, a BCN). 	<ul style="list-style-type: none"> • Iniciatives de suport a la recerca de feina (al CFA El Carmel és fa un taller) • Facilitar canals de comunicació i suport mutu amb l'escola d'antics alumnes (visites, tallers, xerrades...)

Relació de documents

Aquesta és una relació genèrica de documents que poden ser útils per organitzar l'acció tutorial i recollir i articular la informació necessària a tal fi. El nom de cada document és molt general, més descriptiu que una altra cosa, de manera que cada escola l'ha de fer seu, afegir o treure el que consideri convenient segons el seu PAT.² Estan distribuïts en els nou apartats d'intersecció entre els àmbits i els moments.

Hi ha documents de diversos tipus:

- Formularis, qüestionaris, entrevistes.
- Recomanacions i orientacions
- Programacions i disseny curricular
- Documents informatius per a alumnes i professorat
- Documents de recollida de dades i de seguiment

S'ha de tendir a elaborar documents senzills i àgils, però que permetin que la informació sigui útil a qualsevol docent que hagi de formar part de la tutoria. Sobre tot s'ha de tenir en compte que l'objectiu és trobar la informació rellevant quan és necessària per a una bona orientació, i no emmagatzemar-la. I s'ha de tenir en compte sempre la Llei de protecció de dades.

²□ Amb aquest símbol estan indicats els documents que tenen apartats diferents corresponents a cada moment o àmbit. Per exemple, l'entrevista inicial és única, però conté informació relacionada amb l'àmbit personal/social, acadèmic i professional.

	1. Acollida 3r trimestre. Preinscripció juny 1r trim. Matrícula de setembre. Al llarg del curs	2. Acompanyament Al llarg del curs	3. I ara què? o similar 3r trimestre
A. Personal / Social	<p>A1a. Orientacions per a l'acollida</p> <ul style="list-style-type: none"> - destinats al PAS. - destinats a nous docents. <p>A1b. Normes d'estil de l'entrevista inicial</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Qüestionari/entrevista inicial: apartats sobre interessos, aficions, edat, dades personals, expectatives... 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Qüestionari/entrevista de seguiment: aspectes més personals. Inclou una reflexió i valoració sobre el seu procés a l'escola. <p>Protocol sobre l'absentisme: registre d'assistència, justificació de les faltes, calendari de contactes.</p> <p>A2a. Full de seguiment de la tutoria (dates, acords, coses rellevants...) amb Indicadors de seguiment (assistència, observacions de tutoria... de l'alumne)</p> <p>Documents sobre delegats i assemblees de grup.</p>	<p>A3a. Qüestionari de valoració: de l'escola, dels docents i del treball personal</p> <p>A3b. Questionari voluntari de participació per seguir en contacte amb la vida de l'escola per elaborar la...</p> <p>A3c. Base de dades mailing: incloure informació necessària per a mantenir el contacte i enviar informació.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Relació de projectes socioculturals de col·laboració: proposta de participació. (Grup de pintura)

	1. Acollida Al llarg del curs	2. Acompanyament Al llarg del curs	3. I ara què? o similar 3r trimestre
B. Acadèmic	<p>☐ Qüestionari/entrevista inicial: apartats sobre història acadèmica</p> <p>Prova de nivell (amb criteris i indicadors d'avaluació)</p> <p>Informació sistema educatiu general i d'adults Informació sobre l'oferta de l'escola</p> <p>Informació sobre l'oferta educativa del municipi (adults)</p> <p>Informació sobre les proves lliures (calendari, links)</p> <p>Document d'inici de l'expedient escolar: en què es matricula, grup, tutor, horaris lectius i de tutoria, dossier d'acollida (horaris, full de pagament del material, full d'autorització d'imatges, dossier de l'alumne...)</p>	<p>☐ Qüestionari/entrevista de seguiment: aspectes acadèmics, vinculada a l'...</p> <p>B2a. Entrevista tutorial individual (veure l'article de l'Aprentatge Reflexiu i Col·laboratiu sobre el paper de la tutoria en l'aprenentatge)</p> <p>B2b. Qüestionaris d'autoavaluació de les matèries. Qüestionaris metacognitius.</p> <p>B2c. Programació d'activitats tutorial de grup segons nivells i ensenyaments.</p> <p>B2d. Recomanacions de treball amb les diferents àrees: Què aporta cada matèria als objectius del PAT?</p> <p>B2e. Programació d'activitats extraordinàries que contribueixen als objectius del PAT.</p> <p>B2f. Itineraris flexibles (exemple aula de llengües)</p> <p>B2g. Indicadors de seguiment: (qualificacions, avaluació dels docents, comentaris de tutoria... de l'alumne)</p> <p>B2h. Guia de l'ensenyament, del mòdul, de l'assignatura... objectius, criteris i indicadors d'avaluació i qualsevol informació rellevant com horaris, normativa de l'escola, estudis de continuïtat...</p>	<p>Informació rellevant per a la continuïtat dels estudis</p> <p>☐ Relació de projectes formatius de col·laboració: proposta de participació. (Grup de conversa)</p>

	1. Acollida 3r trimestre. Preinscripció juny 1r trim. Matrícula de setembre. Al llarg del curs	2. Acompanyament Al llarg del curs	3. I ara què? o similar 3r trimestre
C. Professional	☐ Qüestionari/entrevista inicial: apartats sobre història laboral, expectatives de formació professional. Informació sistema educatiu (FP) Informació sobre l'oferta de l'escola (FP) Informació sobre l'oferta educativa del municipi (adults) (FP) Informació sobre les proves lliures (calendari, links) (FP) Informació relacionada amb l'acreditació de l'experiència laboral	C3a. Programació curricular de cada àrea relacionada amb les competències transprofessionals	C3a. Entrevista tutorial individual (aspectes relacionats amb la projecció professional) ☐ Relació de projectes de col·laboració: proposta de participació (PACA)

La descripció que hem fet de l'acció tutorial és genèrica. Cada nivell i cada ensenyament tenen aspectes específics. Podria ser útil un document que reculli la planificació al llarg del curs per a cada tutor, en funció del grup que tingui assignat. Aquí teniu un exemple:

Activitats de tutoria

https://docs.google.com/a/xtec.cat/document/d/1O-gA-JbN1YtsUUgWxZQrP68YgdooWA_njxOYt57rDaw/edit?usp=sharing

Alguns aspectes transversals

La coordinació de l'equip

El treball d'orientació i tutoria en un centre educatiu implica un compromís identitari de tota la comunitat educativa. Això significa que cal que sigui interioritzat per tots els membres. La metodologia de la pràctica reflexiva pot contribuir a la creació del PAT de forma col·lectiva i per tant, garanteix aquesta participació i compromís.

Tot i que la planificació requereix identificar i organitzar en el temps les accions concretes que es duen a terme per assolir els objectius proposats en el PAT, estem parlant d'un procés continuu que té moments clau: l'acollida, la derivació, l'avaluació... Els canvis d'etapa o d'ensenyament són especialment importants, ja que són generalment el moment en què l'alumnat ha de decidir si pren un camí o un altre.

En tot el procés és fonamental la coherència en les actuacions de tot l'equip docent, i com a tal ha de ser percebuda per tot l'alumnat. No hi ha res que desorienti més que trobar uns criteris diferents en funció del docent o de la persona que t'atèn. Per això són necessaris els protocols que unifiquen criteris, temporització, estils... Una escola que orienta no pot donar senyals contradictoris.

El corpus teòric de l'orientació educativa parla del model pedagògic AAA.

Acompanyament	Aula	Aprenentatge
Orientació des de la singularitat	Espai i dinàmica que afavoreix el desenvolupament integral	Model didàctic capacitador: SCAP - significatiu - comunicatiu - actiu - amb projecció

L'orientació no es pot plantejar al marge de les matèries, al marge de la metodologia i de l'avaluació. El model didàctic capacitador és el més eficaç perquè potencia l'autonomia de l'alumne i el prepara per utilitzar els coneixements en situacions i contextos nous, que són a la fi els que es trobarà a la vida.

Tres blocs importants:

<p>TUTORIA</p> <p>Acollida Informació Acompanyament Recursos comunitaris</p>	<p>COORDINACIÓ DE L'EQUIP</p> <p>Professionalització Planificació Coordinació</p>	<p>ÀREES CURRICULARS</p> <p>Orientar des de les àrees Importància de l'avaluació orientadora: dinàmica i compartida. Capacitar VS instruir.</p>
---	---	--

El docent fa de mediador. L'avaluació ha de ser comunicativa i contemplar l'autoavaluació. L'alumne empoderat corregeix primer.

Què fa un centre que orienta cap a l'èxit?

Dóna sortida

 <p>Acull</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dóna opcions (informa) i ajuda a formular-se preguntes i respostes. - Té la informació al dia. 	 <p>Acompaña, es compromet.</p>
 <p>Respecta i valora les persones. Té en compte el punt de partida de cada persona.</p>	 <p>Propicia l'aprenentatge personal i orienta cap a l'autonomia.</p>	 <p>Dóna valors socials</p>
<p>Té un projecte, un mapa, que recull el compromís de tot el professorat.</p> 	<p>Avalua el procés, el revisa i el millora.</p> 	<p>Constata resultats</p>

L'avaluació orientadora

El veritable problema didàctic no resideix tant en explicar de manera idònia com es resol un tipus de problema, en dissenyar un bon experiment perquè els estudiants recullin proves, o en escollir textos que continguin informacions adequades, sinó en com **ajudar a cada alumne o alumna perquè sigui capaç de regular les dificultats amb les que es troba en realitzar les tasques que se'n deriven.**

Neus Sanmartí. *Avaluar per aprendre. Pàg. 5*

L'èxit dels aprenentatges es juga més en la correcció dels errors i en l'(auto)regulació contínua que no pas en la genialitat del mètode.

Philippe Perrenoud

L'entrevista com a orientació

Ha de ser maièutica,
indagadora,
constructura.

Útil a l'alumne:
que se senti
reforçat,
important,
còmode...

Dinàmica:
dóna sortida=
Èxit

Sistemàtica: amb
objectius clars,
pautada i
estructurada.

Parts de l'entrevista:

- Acollida (és més ampli que diagnosi): cordialitat, acollida
- Escolta activa: empatia
- Acords i compromís.

L'espai és important:
distància no
jeràrquica
(taula rodona,
tots al mateix
costat...)

PLE i dossier d'orientació: Protocols i documents

Un PLE (Personal Learning Environment) és un Entorn Personal d'Aprenentatge. És un sistema d'organització d'espais, referències i continguts que tenen com a objectiu facilitar l'autogestió i l'aprenentatge permanent. Està format per la integració de totes les aplicacions que podem utilitzar i que faciliten la informació, la comunicació i l'aprenentatge. Generalment fa referència a la xarxa, però també pot abarcar altres elements no virtuals.

La seva importància radica en que fa visibles i ràpidament accessibles tots aquells elements que poden potenciar l'aprenentatge.

Si ampliem la idea del PLE a l'orientació podem definir el PLE d'un centre educatiu que orienta com Entorn Escolar d'Orientació

Estarà format per:

- **Informació:** PIO, drive, webs, portals, wikis, panells, tríptics, fulls informatius...
- **Xarxa de comunicació:** moodle, xarxes socials, blocs, mail, grups de whatsapp...
- **Elements de gestió:** Hi ha documents de diversos tipus:
 - Documents de recollida de dades i de seguiment.
 - Formularis, qüestionaris, entrevistes.
 - Recomanacions i orientacions.
 - Programacions i disseny curricular.
 - Documents informatius per a alumnes i professora.

PLE, dossier d'orientació

Informació

Documents de gestió

Xarxa de comunicació

[Carpeta de l'orientador.](#)

CFA Manuel Sacristán

*Documents de recollida de dades i de seguiment.
Qüestionaris, entrevistes...
Agenda...*

*Web de l'escola
Moodle...
Blocs
Xarxes socials*

Entorn Escolar d'Orientació

6. Aspectes claus en cada etapa.

PENDENT

7. Normativa, documents i recursos

Tots els enllaços estan en aquesta pàgina, amb accés als usuaris amb l'enllaç.

https://docs.google.com/a/xtec.cat/document/d/1jrytO5d8Pd2tn3A66zmPSL2EBgwpR2cCxWj2_GqHsnw/edit

NOTA:

Les fonts d'informació consultades en major o menor profunditat estan enllaçades en el document anterior. Cal destacar, per les notes i els apunts extrets de la participació en el curs sobre orientació realitzat el curs 2012-2013 al Departament d'Ensenyament, ja que han servit de guia i d'inspiració per a l'elaboració de gran part d'aquest document.